

moći nabaviti upravo studenti kojima bi i najviše trebala. Stoga bi se Školskoj knjizi moglo predložiti da izda i jedno proširano jeftinije izdanje baš za tu svrhu.

Ivan Macan

Valentin POZAIĆ (uredio): *Strah. Naš životni pratilac*, Centar za bioetiku, Filozofsko-teološki institut DI, Zagreb, 1995, str. 166.

Ta zbirka članaka o jedinstvenoj temi – straha, interdisciplinarno je koncipirana, pretežito filozofsko-teološki intonirana, a sâm je naslovljeni pojam polivalentan, te dopušta da mu se može prići s nekoliko raznih obzorja, a da se opet problematika ne iscrpe. Tema je naime toliko opširna da zahtijeva i monografiju, i po zanimljivosti i po potrebitosti.

Predgovor piše urednik postamentirajući problem brojnim kontekstualnim pitanjima na koja će se u poglavljima koja slijede odgovoriti. Potom se navode biografski podaci o sedmorici pisaca ove knjige.

Ivan Koprek filozofski promišlja o strahu, i to usporedno o bojazni – strahu te strahu u obzorju antičke i novije filozofije Hegela, Kierkegaarda i Heideggera.

Mijo Nikić pak razlaže psihologiju straha, psihološku podlogu straha i tjeskobe, očitovanja straha na brojnim razinama duševnog života i psihofiziološkoj, psihosocijalnoj razini, psihološki vid straha, tjeskobe i fobije, te analizira strah i tjeskobu, fobiju, kombinaciju straha i tjeskobe, slobodno lebdeći (difuzni) strah. O stvarnim uzrocima straha autor piše razmatrajući afektivnu procjenu stvarnosti, »ABC« teoriju emocija Alberta Ellisa, intelektualno dozrijevanje i strah,

podsvjesne strahove, Freudovu koncepciju neuroze straha, model neuroze straha prema Karen Horney, nastajanje straha prema biheviorističkoj teoriji. Svladavanje straha Nikić vidi i u pozitivnim učincima straha, te savjetuje: upoznati i prihvatiti samog sebe; ustrajati i biti aktivan; živjeti u istini; opće ljudski pristup: imati prijatelja; otkriti i živjeti svoj način života; promijeniti pogrešna iracionalna vjerovanja; vježbati tehnike opuštanja; zaštititi se od panične reakcije; pobijediti strah od smrti. Psihološki se pristup realizira s pomoću dubinske i bihevioralne psihologije (teorije ponašanja), paradoksalnu intenciju Franklove logoterapije, i psihofarmakologije u liječenju neuroze straha.

Strah, kako ga pojmljuje i tretira psihijatrijska znanost opisali su Zdenka Budanko-Brumen, Jovan Bamburač i Vlado Jukić.

Autori također, u opširnom uvodu, razmatraju odnos psihoanalitičkih principa duševnog funkcioniranja, kao i sljedbenika psihoanalize, prema anksioznosti, te redom podvrgavaju deskripciji signalnu anksioznost, strah savjesti, egzistencijski strah, kliničku praksu, anksioznu neurozu (anksiozni poremećaj), panične napadaje, fobije... Autori ovog članka – poglavlja u opširnim fusnotama akribijski opskrbljuju čitatelje zainteresiranije za detalje podrobnim informacijama.

Pero Vidović, citirajući biblijski imperativ »Ne boj se!«, analizira strah u »Knjizi nad knjigama«. (Šteta što anonimni brojni tvorci biblijskih tekstova, kao uostalom ni dalekoistočni mudraci, nisu empirijski bili još došli do spoznaja o *positive thinking*, naime, da samo one zapovijedi, (auto)sugestije, savjeti, imputacije – izrečene u pozitivnoj formulaciji, dopiru u nesvjesno, i tek takve od tamo mogu djelovati. Tako bi bolje bilo da je sugerirano:

»Budi hrabar/a/o!« Sintagma »Ne boj se!« implicira strah, te je sljedbenici novijih psihoterapijskih pravaca /hipnoterapije, hermeneutičke, kibernet-ske psihoterapije, transakcijske analize, geštalt–terapije/ ne bi tako izrekli, jer nesvjesno ne prima negativne poruke). Autor zatim piše o strahu pred Bogom i o *strašnom* Bogu, o epifanjskom strahu navođenom u Bibliji, o strahu upotrijebljenom u paranejske (poticajne) svrhe.

Na kraju knjige *Valentin Pozaić* u svom članku analizira značenje straha u ćudorednom djelovanju, narav straha, stupnjeve i težinu straha, strah Božji, skrupule, grijeh kao izvor straha, te neka načela za prosudbu.

Kako se može razabrati i zaključiti, u knjizi su načeti i raspravljani gotovo svi vidici pojmovanja straha, tog najznačajnijeg i gotovo sveprisutnog, ne samo psihijatrijskog simptoma, nego i općeljudskog problema. Emocija nastala u eonima filogenetskog razvoja u službi preživljavanja, obrane, poticanja na djelovanje, bijeg ili ukočenje (sve što je u datom trenutku korisno za pojedinca), postala je čovjekovim uljudenjem manje njegov pokretač (među koje pripada i ljubav) a više (često i koristan) kočničar. Antagonizam i sinergizam libida, agresije, nagona za održanjem vrste i nagona za samoodržanjem, omogućili su čovjekov napredak. Tako je i emocija straha evoluirala razvitkom viših živčanih djelatnosti i anksioznost zbog (ne)dovoljno osviještene lebdeće egzistencijalne ugroženosti. Na pojavnosti straha, baš nakon ovih religijsko–filozofijskih analiza, mogu se spoznavati i u boljem svjetlu psihologijske teorije vjerovanja. Crkveni su nam oci, a i kolege psihijatri, dali i ne htijući ponovo na uvid priloge ovim teorijama i mnogo materijala za razmišljanje. Premda je dotaknut u filozofsko–religijskom

okruženju etički vidik, mogao bi se još, u slijedećim izdanjima, razraditi eksplicitnije antropološko–etnološki, sociologijski, lingvistički, aksiološki pristup i detaljnije prikazati egzistencijalistički, biologijski (zoološki) aspekt straha, zatim prezentacija izražavanja straha u likovnim, književnim, glazbenim, umjetničkim djelima iz neizmjerne baštine čovječanstva, psihopatologija ekspresije, imaginacije i ideacije straha u vizualnim i literarnim tvorevinama duševnih bolesnika, nonliterarnih, »primitivnih« naroda i slično. Moglo bi se govoriti i o pedagoškom, defektološkom i povijesnom vidiku straha, te drugim aspektima.

Činjenica što svako poglavlje sadrži sažetak na engleskom, a knjiga i kazala imena i autora pridonosi njezinoj vrijednosti.

Ljubomir Radovančević

Stjepan SIROVEC: *Katoličko moralno bogoslovje*, izdavač: Rkt. župa Sv. Ivana Krstitelja, Zagreb 1995., 280 str.

Već se nekoliko godina osjeća manjak prikladnih knjiga o moralu i etici na hrvatskom jeziku, a sve veće zanimanje za tu problematiku, navelo je dugogodišnjeg profesora na Institutu za teološku kulturu laika, KBF–a u Zagrebu, dr. Stjepana Sirovca da napiše i objavi knjigu *Katoličko moralno bogoslovje*. Ona se temelji na petnaestogodišnjem iskustvu pastoralnog i znanstvenog djelovanja, na mnogobrojnoj svjetskoj literaturi, kao i na najnovijim smjernicama i dokumentima Crkvenog učiteljstva. Glavna načela nalazi u *Svetom pismu*, *Katekizmu Katoličke crkve* i *nadasve*, u uredbi *Radost i nada* Drugog vatikanskog sabora.